

Papp Imre

Mátyás Ernő teológiai és pedagógiai pályája, 1925–1950

Életútja 1925-ig

A Sárospataki Református Kollégium, s azon belül a Teológiai Akadémia 20. századi történetének meghatározó alakja volt Mátyás Ernő, aki fájdalmasan rövidre szabott életútjának legaktívabb időszakát, pályája utolsó negyedszázadát Sárospatakon töltötte. 1888. június 16-án született Erdélyben a mai Románia területén, az akkori Hunyad vármegyében, Kristyór községben, ahol édesapja református lelkipásztor volt. Mátyás János 1883-ban Kolozsváron megszerzett lelkészi diplomájával szolgált, s egyedül látta el az igehirdetési, kántori és harangozó szolgálatokat. Felesége, Belle Mária kilenc gyermeknek adott életet. Mátyás Ernő testvérei közül hárman fiatalon meghaltak, ő a másodikként született. Elemi iskoláját szülőfalujában, a felső tagozatot és középiskolai tanulmányait a Szászvárosi Református Kun Kollégiumban folytatta. Nyolc évet tanult ebben az intézményben, ahol nagy hatással volt rá a protestáns szellemiség, amelyet a klasszikus műveltség és a keresztyén világszemlélet jellemzett. Aktívan részt vett több szakköri tevékenységben, mint például irodalmi önképzőkörökben, kórusban vagy a tornászcsapatban. Az itt megszerzett humán műveltség nagy segítséget nyújtott neki későbbi teológiai és bölcsészeti tanulmányai során. 1907. június 22-én kapott gimnáziumi érettségi bizonyítványt jól megfelelt minősítéssel. Ugyanebben az évben megkezdte felsőfokú tanulmányait az Erdélyi Református Egyházkerület Kolozsvári Református Teológiai Fakultásán. 1911. június 22-én tette le az első lelkészképesítő vizsgát, jeles eredménnyel. Ezután a nagyenyedi református gyülekezetbe került segédlelkésznek. 1912. június 21-én a második lelkészképesítő vizsgálaton jeles-kitűnő minősítést kapott. 1913–14-ben párhuzamosan hitoktatói és segédlelkészi szolgálatokat végzett a kolozsvári esperes felügyelete alatt a Kolozsvár – Alsóvárosi (Magyar utcai) parochiális körben (gyülekezetben), majd a belvárosi (Farkas utcai) gyülekezetben szolgált. 1915-ben vallásstanári oklevelet is szerzett, és fél évig még püspöki titkárként dolgozott. Időközben megkezdte lelkészi szolgálatát a Nagyenyedtől északkeletre 20 km-re fekvő Székelyföldváron. 1919 januárjában házasságra lépett Péter Margit tanítónővel. Házasságukból három gyermek született: 1919-ben Judit, egy évvel később Sarolta, és 1923-ban Ernő.

1921-ben teológiai magántanári bizonyítványt szerzett Kolozsváron az Újszövetségi Bibliatudományok Szakcsoportjában, melyet az újszövetségi írásmagyarázat kérdéseivel foglalkozó *Pál apostol mystikája* című értekezésével érdemelt ki. Szintén Kolozsváron kezdte meg tudományos munkáját a Ferencz József Tudományegyetemen. Kutatását a filozófia tudományának területén folytatta, de a doktori oklevelét már Szegeden vette át 1922. március 24-én, minthogy Trianon után a kolozsvári egyetemet ide helyezték át. 1923 tavaszától mint helyettes tanár a Kolozsvári Református Teológiai Fakultás újszö-

1 tudomány és társadalom

vetségi tanszékén tanított. Az 1923/1924-es tanév őszi félévét azonban a Genfi Egyetemen töltötte ösztöndíjként, ahol ó- és újszövetségi tudományokat, továbbá valláslektant tanult. Hazatérése után az 1924/1925-ös tanévben János és Máté evangéliumát elemezte mélyreható exegézissel.

Sárospataki tevékenysége

1925 tavaszán megüresedett a Sárospataki Teológiai Akadémia újszövetségi tanszéke, amelyet – Ravasz László javaslatára – a tanári kar egy jól sikerült márciusi bemutatkozó látogatás után Mátyás Ernővel kívánt betölteni. Ennek nyomán 1925. szeptember 1-jén elfoglalta a tanszékvezetői posztot. Ezzel új korszak kezdődött az életében, amelyben alkotói, tudományos, nevelői, igazgatói és egyházi közéleti tevékenysége kiteljesedett.

A családja pár hónappal később, 1925 novemberében követte őt Sárospatakra. Pár évig a Berna-soron kaptak szállást, később átköltöztek a Kazinczy út 24. szám alatt épült emeletes házba. Nem sokkal megérkezése után, a senior segítségével – az akkori rend szerint – hozzáfogott a pataki tanárcsaládok végiglátogatásához, beleértve a más iskolákban tanítókat is. Mátyás Ernő hamar szimpatikussá vált a patakiak szemében. Kísérőjével az akkor még szenior Újszászy Kálmánnal – aki később szintén professzor lett – ekkor kötött barátságot. Hamar megkedvelte őt a tanári kar és az egyházkerület is, így nemsokára vezetői beosztásokat bíztak rá, és lassan a tanári kar egyik meghatározó személyiségévé vált. 1928-ban akadémiai igazgató lett, és a kollégium közigazgatójának is megválasztották. Ezeket a posztokat összesen nyolc, illetve hat tanéven át töltötte be. Időközben státusa is rendeződött: 1927. november 5-én visszahonosítással magyar állampolgárságot szerzett.

A Trianoni békediktátum következtében Patak a határszélre került és a diákutánpótlásának jelentős része az elszakított területeken maradt. Az egyházi vezetés az ésszerűsége hivatkozva fel is vetette a kollégium Miskolcra való költöztetését, mivel a Jogakadémia 1923-ban bezárt. Ugyanakkor jelentős épületkapacitás szabadult fel, főleg a főépületben, így ott végre internátusokat létesíthettek, azoknak ugyanis híján volt az iskola.

Makkai Sándor már korábban felvetette, hogy a családnaknál kialakított szegényes gárda-szállások helyett illene normális kollégiumot építeni. 1927-ben kezdődött el az a folyamat, amelynek során nagy változásokat élt át az ősi kollégium. Háromszor látogatott el Sárospatakra Magyarország akkori kultuszminisztere, gróf Klebelsberg Kunó. Az ő kultúrpolitikájának egyik eleme a középosztály megerősítése volt, továbbá az egyre növekvő német gazdasági-politikai befolyás ellensúlyozására az angolszász kapcsolatok felé való nyitás. Így indult meg nagyon jelentős állami támogatással az épületek fejlesztése, felújítása (főépület, 'Nagykollégium' épülete), az angol internátus (mai Kossuth internátus) épületének felépítése és az iskolakert rendbetétele. Mindez az 1931-es négyszáz éves jubileumra való készülődés jegyében történt. A főépületet minden tekintetben felújították és a legmodernebb berendezésekkel szerelték fel, így Mátyás Ernő és a tanári kar jobban meg tudta szervezni a diákok életét. Voltak reggeli, esti áhítatok, és a különböző lelkipozíciói részlegekre osztott internátusnak megvoltak a maguk beosztott lelkipozíció tanárai. Ravasz László egy látogatás alkalmával poraiból megelevenedett főnixmadárhoz hasonlította a szinte „megreformált” kollégiumot.

Mátyás Ernőnek döntő szerepe volt abban, hogy a pataki teológia életére a 30-as évektől kezdve a családi, testvéri légkör vált jellemzővé. Az ő gondolata volt az is, hogy a kollé-

gium további intézményeinek – a gimnáziumnak és a kollégium kereteibe 1929-ben vizsztatért tanítóképzőnek – lelki életét pap-tanárokkal „lángoltassák” fel. 1927-től kezdeményezte a tanári bibliaórák elindítását, amelyeket tíz évig szervezett és vezetett. Ilyenkor összegyűltek egy-egy tanárcsaládnál és a házigazda tartott áhítatot, majd megvittak valamilyen aktuális kérdést. Így próbálta a professzor összekovácsolni a tanári kart. Később kialakult a tanári imaközösség is. Ezek az együttlétek abban is segítettek, hogy a kar is igazán egy célért szolgáló közösséggé váljon. Ugyanezt szorgalmazta a diákok között, és ebben családjával is igyekezett jó példával szolgálni. Ő volt az, aki oldani próbálta a tanár és diák közötti általánosan hűvös viszonyt azzal, hogy tanítványait gyakran meghívta, vendégül látta házában, és személyes problémáikon is próbált segíteni. Később, amikor már a teológiára lányokat is felvettek, a tanárfeleségek az édesanyját is igyekeztek pótolni számukra. Mindig személyes ügyének tartotta a lelkészképzés megújítását, és neki is köszönhető, hogy a pataki teológia nyitottan fogadta azokat az ébredési folyamatokat, amelyek megelevenítették a magyar reformátusságot.

Mátyás Ernő a 30-as, 40-es években, amíg szívbetegsége el nem hatalmasodott, rendíthetetlenül dolgozott a város életének megjobbításáért is. Éveken át volt a Stefánia Csecsemővédő Egyesület helyi csoportjának elnöke, és ugyanebben a minőségében segítette elő az Egészségház megépítését a mai Béla király téren. Vezetőként szerepe volt a Humán (ma: Erdélyi János) internátus építésében (1937), és nevéhez kötődik a ma is működő postahivatal építésének gondolata (1939). A két épület közös vonása, hogy ugyanolyan felső-magyarországi pártázatos reneszánsz stílusúak, mint a Tanítóképző főépülete.

Számos közéleti, közegyházi funkciót is betöltött. A sárospataki egyházközség presbitera, zsinati pótképviselő, a Magyar Protestáns Irodalmi Szövetség választmányi tagja, az Egyetemes Konvent Tanügyi Bizottságának tagja, a Sárospataki Stefánia Szövetség és az Egészségvédelmi Szövetség elnöke, a helyi Vöröskereszt alelnöke, a Székely Egyetemi és Főiskolai hallgatók egyesületének Tanulmányi Bizottsági tagja, a Magyar Kulturális Egyesületek Országos követségének TB választmányi tagja volt. 1935-ben megkapta a Magyar Néprajzi Társaság díszoklevelét. A Magyar Cserkészszövetség 1937-ben a II. Cserkészkerület díszelnökévé avatta.

A Sátoraljaújhelyben és Budapesten készült 1947. júniusi, 1947. októberi, 1948. októberi és 1949. októberi EKG vizsgálatok eredményei viszont súlyos szívproblémákat vetítettek előre (szívizombántalmak, hipertónia), továbbá rossz látást is diagnosztizáltak nála. Éppen befejezte addigi legnagyobb volumenű munkáját, a *János evangéliuma* kommentárját, amikor 1950. május 29-én eltávozott az élők sorából. Sárospatakon a ravatalánál Darányi Lajos sárospataki lelkész és Ravasz László püspök búcsúztatta. Sírfelirata találóan foglalja össze életét és hivatását: „*Erdély áldott földje adta / Patak fiává fogadta / Vígan szolgált Krisztusának / Hívő tolmácsa volt / Isten Újtestamentumának.*”

Pedagógiai módszerei az Újszövetségi tanszéken

A görög nyelvet, az újszövetségi bibliaismeretet, az újszövetségi bevezetést, az újszövetségi írásmagyarozatot, az újszövetségi teológiát és természetesen a szemináriumi munkát is Mátyás professzor vezette. Szerette az Újszövetségi tanszék tárgyait, szerette hallgatóit, akiket be akart avatni azokba az ismeretekbe, amelyeknek ő birtokában volt. A görög nyelv oktatásához Buday Gergely *Görög olvasó- és gyakorló könyvét* használta.

1 Tudomány és társadalom

Ebből azonban csak néhány példány állt rendelkezésre, mert a korábbi évfolyamok sokkal kisebb létszámúak voltak. Így 4-5 embernek jutott egy jegyzet. A tanár úr nagy türelemmel magyarázta el óráról órára az éppen aktuális tananyagot. A nyelvtanhoz mindig tartozott egy kisebb bibliai szakasz, amelyet olvasni és fordítani kellett minden órára. Megkívánta az újszövetségi könyvek tartalmának kijegyzetelését fejezetenként is. Barátságos légkörben történt a tananyag számonkérése. Egyszerre több hallgatót fogadott kollokviumra. Mátyás Ernő meg volt győződve arról, hogy akkor áll a főiskola hagyományos szellemének az alapjain, ha követni tudja a világ új gondolkodásmódjait. Szerinte ez volt a „pataki szellem”. Ezzel a többi tanárok is egyetértettek. A tanítási órákban majdnem minden tárgynál érvényesítették a hazafias szempontokat. A magyar és történelem órák mellett az ének- és zeneórákon is sok szó esett a nemzeti katasztrófákról, Trianonról. A kollégium tanárai akkoriban szinte versengtek abban, hogy a nemes célok, a nemzeti ideálok eléréséért való harcra neveljék az ifjúságot. A nevelés alapja, a tanár és tanítvány közötti viszony közvetlenebb, egyszerűbb, mindig több kölcsönös bizalmat és szeretetet árasztó volt, mert a tanár nem a tekintélyével akart a diákon felülkerekedni. Inkább fel akarta őt emelni „tisztultabb”, „kristályosabb” szellemi életéhez. A szigorúság szeretettel párosult, ezért a nevelői munkában sohasem a megtorlás volt a cél, hanem az épülés lehetőségének nyújtása. Látogatták hetente az ifjakat a diákszállásokon, ellenőrizték, miket olvastak, figyelték az egymással való viselkedést, és azt is, hogy kikkel találkoztak. A tanárok így óvták testiekben és lelkiekben az ott tanulókat.

Sárospatakon olyan nevelési módszert használtak, amelyet sok helyen folytattak akkor az országban. Ez volt a nemzetnevelés. Mátyás Ernő szerint a nemzetnevelés egyéni és szociális is egyben. „Egyéni nevelés a nemzetnevelés, mert sohasem téveszti el szem elől, hogy a gyermek és ifjú sajátos erőket hordozó egyed s abban a meggyőződésben van, hogy ezeket az egyéni erőket, csakis egyéni kezeléssel, a gyermek és ifjú lélekbe való szeretetteljes elmélyedéssel képes kitermelni és felszínre hozni. Egyéni nevelés a nemzetnevelés, mert önállóságra nevel.” Elgondolása szerint az ifjúságot az önállóságra „öntudatosan is nevelni kell, mert csak az öntudatos és önálló ifjú képes felvenni a harcot a mostoha viszonyokkal, általában az élet feladataival. Önállóságot azonban csak egyéni nevelés, a gyermek és ifjú egyéni hajlamainak gondos felismerése és építése útján lehet kifejleszteni. A nemzetnevelés egyéni nevelés.” Véleménye szerint olyan ifjúságra van szükség, „amelyik keményen megveti lábát a való élet talaján és a legmostohább viszonyok között is úrrá tud lenni az élet felett. Ezért a nevelés is egyre inkább a való élet feladataira való neveléssé kell, hogy váljon. Az élet egyre inkább bevonul a nevelésbe.” Teóriája szerint a nemzetnevelés „szociális is, mert az egyén joga felett hirdeti a közösség jogát, a nemzet kizárólagos jogát. Hirdeti, hogy az egyénnek csakis a nemzeti élet keretén belül van létjogosultsága. Legfőbb célja, hogy ráneveljen a nemzeti közösség áldozatos, önzetlen szolgálatára. Az egyéni élet erőit is csak azért akarja kifejleszteni, önállóságra, az élet reális feladataira is csak azért nevel, mert meg van győződve arról, hogy saját legbensőbb lényét birtokló, önálló, a feladatokat világosan látó egyének tudják megtalálni saját hivatásukat a nemzeti élet keretén belül és képesek lendületes erővel szolgálni annak céljait. A nemzetnevelés tehát szociális nevelés.” Az ilyen nevelés eszköze lehet a történelmi események minél jobb megismerése és átélése, továbbá a cserkészlet, a különböző munkatáborok és missziós tevékenységek. Mátyás Ernő úgy látta, hogy mi, magyarok a nemzetünkön át szolgálhatunk Istennek.

Mészáros István szerint Mátyás Ernőnek nem volt könnyű dolga, mert abban az időben, amikor tanulmányait elkezdte, akkor a bibliai teológia területén leginkább a vallástörténeti teológia szempontjai uralkodtak. Mire viszont elkezdett tanítani, addigra megjelent a dialektikus teológiai felfogás. A jelentkező ellentéteket nem volt könnyű kezelni, és a kérdésekre a megfelelő válaszokat megadni, amelyek Rudolf Bultmann és Karl Barth koncepcióinál vetődtek fel. Ő tehát egy másik felfogásból érkezett meg a dialektika teológia alapigazságainak elfogadásához. *Az Újszövetség kijelentéstörténete* című műve is ennek a kérdésnek a feldolgozását tűzte ki célul. Vadnai Zoltán szerint e műve egyedülálló a magyar nyelvű újszövetségi bibliai teológia témájú tanulmányok között. Mátyás Ernő írásértelmezése beleillett ugyan korának egzisztencialista teológiai gondolkodásmódjába, de sok kérdésben nem értett egyet, vagy máshogy értelmezte az akkori kor nyugati teológiájának álláspontjait.

Írásai, elemzése, következtetései

(A mai pataki teológusdiák arca) A 20-as, 30-as évekbeli pataki teológusnak sok arca volt. A legjellegzetesebb talán a cserkészarculata lehetett. 1935-ben már tíz éve volt annak, hogy a cserkészlet mind több színt vitt bele az ifjúság életébe, s gyakorolt egyre nagyobb befolyást lelkületének kialakulására. A cserkészlet olyan életstílus, amely átszövi az ifjúság minden munkáját. Ennek legkiemelkedőbb mozzanatai a táborozások voltak. A cserkészlet útján az ifjak betekintheztek a magyar élet mélységeibe, és az evangélium szellemének motivációjával, mint majdani lelkipásztorok – akik egyben hivatásos cserkészek és cserkésztitészek is – tovább hordozhassák a cserkészlet értékeit. A pataki teológus diák másik arca a faluszemináriumi munkásé. Ilyenkor a cserkészdresszt felváltotta az egyszerű fekete ruha. Évente kétszer, az apostolokhoz hasonlóan, bejárták a Hegyköz és a Bodroghöz falvait és az egyházkerület távolabbi vidékeit. Tudományos felkészültséggel, előre kidolgozott koncepcióval, a korábbi évtizedek kigyűjtött statisztikai adatainak segítségével próbálták megismerni a falvak reformátusságának tradícióit, életrajzait. Miközben kutató munkát végeztek, elvitték a faluhoz „az acélos református öntudatot, s azt a bizonyosságot, hogy egyedül csak a magyar léleknek az evangélium szellemével való telítése hozhatja meg a jobb magyar jövőt.” A misszionárius diák arca is hasonló volt. Ennek a diáktípusnak már tervei között szerepelt a külmiszió gondolatának megvalósítása. Ébredezett egyfajta felelősségérzetet a más, távoli országban élő népek iránt. Ezért „szent hevülettel elteltlen” hirdették az ígét a közeli tanyák és majorok szétszórtan élő népeinek. Foglalkoztak a vasárnapi iskolák kisgyermekével, a felnőttekkel a vallásos estélyeken és az iskolák diákgárdáinak bibliakörével. Fontos szerepük volt az evangélium világosságának minél több társadalmi rétegben való terjesztésében. Egy akkor új fajtának számító „diákorcáról” is írt a professzor, ez pedig a levante-teológus arc volt. A szerző felhívja a figyelmet, hogy ezek a fiúk nem csupán azért keltik fel a város figyelmét, mert minden szeptemberben, mint egy „szent regiment”, fegyelmezetten végigvonultak az utcán és zengő magyar dalokat énekeltek. Hanem azt is hirdették, hogy ha kell, a katonai szolgálat terén is megállnák a helyüket. Mátyás Ernő végül felhívja a figyelmünket a tudós, vagyis a tanulmányozó teológus arcára, mert a pataki diák szinte szomjazik a tudományra. Patak mindig is a „korszellem legfrissebb gondolatainak volt a hordozója”, de a pataki diák nemcsak tanult, hanem tanulmányozott is, mert nemcsak befogadott bizonyos ismereteket, hanem művelte is a tudományos munkát. A pataki teológus diák arca tehát a mindenben aktív diáké.

1 tudomány és társadalom

(*Lelkipásztorképzés a magyar falu számára*) Mátyás Ernő meggyőződése szerint sok tekintetben a nevelésen áll az anyaszentegyház jövője. Az ő idejében a tanári karnak a meggyőződése az volt, hogy a lelkipásztorképzésnek van ugyan egyetemes, általános szerepe, de egyes teológiai akadémiáknak sajátos feladatai is adódnak. A sárospataki teológia a 30-as évek elejére azt ismerte fel, hogy hivatása a magyar falu számára lelkipásztorokat nevelni. Ezért jött létre a faluszeminárium. A belső munkában a növendékek a tudományos oldalról közelítették meg a falu életét, problémáit, emberét. A lehető legtöbb aspektusból megvizsgálták a falu eszményét, fogalmát. Azután ezzel a tudományos felkészültséggel kezdték meg a külső munkát évente kétszer – ősszel és tavasszal – úgy, hogy kiszálltak a falvakba. Az volt a cél, hogy amikor kikerülnek egy-egy faluba, a gyülekezetek vezetőiként képesek legyenek aktív építőmunkát végezni. A sárospataki teológia akkori nevelési struktúrájában meglehetősen fontos szerepe volt a cserkészetnek is, hiszen ez is a falu szolgálatában állt. A cserkészetnek ugyancsak kettős volt a szerepe. A belső munka során, a gyakori összejöveteleken az evangéliummal foglalkoztak, emellett fontos volt a cserkészetben való minél szélesebb körű tájékozottság. A külső munka a Regős csoportok működésében érhető tetten. Ezek járták az egyházkerület vidékeit és előadásokat tartottak a gyülekezeteknek, amelyek segítségével szórakoztató módon jutatták el a vidék emberéhez az evangéliumot. Külső munkának nevezhetők a különböző táborozások is. Itt az evangelizálás mindennapossága mellett figyelmet fordítottak az ifjak az egymás közötti kapcsolatok szorosabbra fűzésére, a sportolásra, a magyar tájak szépségeinek a megismerésére, és természetesen a hazaszeretetre. A nyári táborokat külföldre szervezték. Így a más országokban szerzett tapasztalatokat szintén kamatoztathatták a falu javára. A harmadik sajátos törekvése a kollégiumnak a leventemozgalomba való bekapcsolódás volt. Minden év szeptemberében három hetes leventeképzői tanfolyamon vett részt minden hallgató, még a tanítás megkezdése előtt.

(*Teológia az ébredésben*) Mátyás Ernő szerint nincsen teológiai munka komoly tudományos elmélyedés nélkül. Örömmel állapította meg, hogy akkoriban az ifjak fokozott érdeklődéssel fordultak a teológiai ismeretek felé, és „különösen élénk a figyelmük az Ige tudományát közvetlenebbül feltáró tudományágak iránt.” Évtizedes problémája volt akkor a teológus ifjúság nevelésének, hogy milyen aránya legyen a gyakorlati és elméleti képzésnek. Régebben ugyanis az elméleti képzés uralta a tantervet. Az akkoriban lezajló reformok viszont már teret engedtek a gyakorlati szempontoknak is. Az már tisztán látszott, hogy nem csupán a nevelői munka ösztönzi az ifjakat a gyakorlati egyházi tevékenységre, hanem „a Lélek ereje sodorta a foglyul ejtett ifjakat a bizonyágtételre.”

(*A Sárospataki Theológiai Akadémia sajátos élete és hivatása*) A második világháború után Mátyás Ernő Patakot a korábbi nagy reformátorok kifejezéseivel élve, nyugat európai szemszögből 'keleti várnak', a protestantizmus 'keleti őrhelyének' nevezi. Nemcsak a négyszáz éves tradíció miatt érvelt a pataki teológia további fenntartása mellett, hanem „az akadémiának a tájhoz, országgrészhez való viszonya miatt” is. Patak és benne az akadémia az évszázados 'együttélés' eredményeként lett „a táj lelkeségének, szellemének kifejezője, az a tükör, amelyben a táj: a Tizsáninnen, s főleg annak keleti református, egyúttal nagyobbik fele szemléli magát.” Mit jelentett ez a 'látás'? Nyitottságot, arányérzéklet és kiegyenlítésre törekvést. Egyfajta kiegyenlítő szerepe volt Pataknak táj és nép között. Alkalmas volt arra, hogy az általa importált, honosított gondolatok arányosításával közvetítsen a mások által mereven képviselt végletek között. Akkor erre a 'hangra' épp szükség

volt. A professzor így határozta meg a teológiai akadémia sajátos jegyeit: „1. Intenzív és az egyes korok szellemi irányzatának fegyverzetében folytatott tudományművelés. 2. Missziói szellem. 3. A jövőendő szellemi szükségletei felismeréséből fakadó kezdeményező szellem és ennek megfelelő aktuális építőmunka.” Ezek a vonások a sárospataki szellemiség nyitottságára értendők. Nyitott volt mindig a különböző irányzatok felé, a hely szellemére (genius loci) az arányérzék és a kiegyenlítésre való törekvés volt a jellemző. A teológia sajátos hivatása felismerhető akkori jelenéből is. Először is „tanító, teológia tudományt termelő és közlő munkájából”. A 20-as, 30-as években a református egyházban több reformgondolat is megfogalmazódott. Patakon ezt már korábban felismerték, s ennek az ún. Ige teológiának a szellemében törekedtek minden tudományszaknak az Igére való koncentráltságát elősegíteni. A teológia és a vallástudományok eredményeit és szellemi hatásait úgy érvényesítették, hogy mind felett az egyéni látásmódot tartották szem előtt, és törekedtek a tudományos szellemi hatások feletti szabadságra is. Mátyás Ernő idejében az akadémia nagy hangsúlyt fektetett a filozófiai oktatásra, abból a meggyőződésből kiindulva, hogy teológiát csak az ilyen téren is kiművelt módon lehet elsajátítani, mert ez a tudomány biztosítja azokat a gondolkodási formákat, amelyeken át közölni lehet nagy igazságait. A hagyományőrzésre és a magas színvonalra zenei téren is törekedtek. Szorgalmazták a genfi ritmusú zsoltár dallamok és a régi magyar református énekirodalom páratlan értékeinek alapos elsajátítását. Fontosnak tartották a magyar kórusirodalom szolgálatát. Az itt megszerzett énektudást, a megismert zenei kincseket a regös munkában használták fel. Az akadémiai diákok oktatása és nevelése mellett nagy hangsúlyt kapott a gimnázium és a tanítóképző-intézet hallgatóinak református és evangéliumi szellemben történő nevelése. További missziói jellegű munka volt a lelkészto-vábbképzés. Ennek két fő iránya volt. Egyrészt szemináriumi keretek közt biztosította a lelkészek számára a tudományos elmélyülés lehetőségét. Másrészt a gyakorlati munkákban és módszerekben nyújtott segítséget a már szolgáló lelkipásztoroknak. Az 1940-es évek második felében a tanári, tanítói, kántori, presbiteri stb. kurzusokkal a kollégium egy egész országrész reformátusságát szolgálta. A sárospataki tanári kart olyan pedagógiai igazságon alapuló elgondolás vezérelte a lelkipásztor-képzés terén, amely szerint: „(...) nemcsak az egyén hivatásbeli készségei, hanem a személyiség egész életére döntő fontosságú vonásai csak akkor formálódnak ki, ha őket az elméleti felkészítés mellett, sőt azzal egyidőben a szolgálat, a vállalkozás feladatainak megoldására, akadályainak leküzdésére tervszerűen készítjük. E tekintetben nemcsak a munkaformákat és módszereket ismertetjük meg velük, hanem a munkaterületeket és az embert is, mint munkájuk tárgyát, s nemcsak Isten Igéjének nézőpontja alatt világítjuk meg, de a tapasztalati élet szituációjában is.” Az volt az általános meggyőződés, hogy ilyen missziói munkát csak missziói szellemtől áthatott lelkek képesek végezni. Ennek a kialakulását az iskola úgy tudta elősegíteni, hogy reggeli és esti áhítatokat, heti bibliaköröket, szabad ige- és imaközösségeket, félévkezdő csendesnapokat biztosított. Az így lelkieken növekvő ifjakra igei szolgálatokat bízta pl. a kollégium más intézményeiben, a gimnáziumban, tanítóképzőben, a népfőiskolán, a gazdasági és polgári iskolákba, ahol bibliaköröket, vasárnapiskolákat, KIE (Keresztény Ifjúsági Egyesület) és SDG (Soli Deo Gloria) csoportokat és cserkészcsapatokat vezettek, továbbá az internátusokban, ahol mint teológus felügyelők tevékenykedtek. A sárospataki gyülekezetben és azon kívül is végeztek a diákok missziós munkát. Részt vettek lelkészi hivatali látogatásokban, hétköznapi és vasárnap délutáni

1 Tudomány és társadalom

istentiszteleti szolgálatokban továbbá vallásos estéken. Az V. éves teológusok közül volt, aki vasárnap délelőtt is prédikálhatott. Így majdnem teljesen ők végezték, mintegy húsz kilométeres körzetben, a szórványokban adódó szolgálatokat. A tanári kar is részt vett a szolgálatokban, a különböző lelkészkonferenciákon, összejöveteleken, továbbá sok tanár volt presbíter a helyi gyülekezetben, vagy szolgált vasárnaponként a szószéken. További jellegzetes, gyűjtő jellegű történelmi hagyományok voltak a legációk és a szupplikációk. Szintén a missziói lelkület hozta létre a már említett nyári önkéntes munkatáborokat, amelyek során közmunkák végzésével járult hozzá a pataki diákság a közjólét növekedéséhez. Saját iratterjesztése is volt a diákságnak, legfőbb sajtóorgánuma a *Sárospataki Igehirdető* című lap. A teológia érezte, hogy nem csak azokat az ifjakat lehet és kell oktatni, akik még iskoláskorúak, hanem azokat az atyafiakat is el lehet érni, akik már túl vannak ezen a korszakon. Ezért jöttek létre fiú- és leánynépfőiskolák. Hogy azok az egyszerű falusi lelkek, akiknek nem volt lehetőségük magasabb fokú képzésben részesülni, ők is részesülhessenek az „evangélium szempontjai által irányított magyar nevelés hatásai-ban”. A népművelés formái mellett végül kialakult a szabadművelődési akadémia. Ennek keretében képezték egyszerű földműves emberekből, tanítókból, lelkészekből és más falusi értelmiségiekből a hivatásos népművelőket.

(Az *imádság*) Mátyás Ernő szerint a teológus-pálya feladatai közé tartozik az Isten mélységeit vizsgáló, a hitben és szeretetben igyekvő gyarapodás. Követelményei lehetnek még a csendesnapi meditáció, a lelki élet titkaiba való elmerülés, a személyes életre koncentrált magatartás. Úgy vélte, hogy a lelkeszi pályára való készülődés legfőképpen az Ige világában való elmerülés és az imádság lehet. Szerinte az imádságnak a hitben óriási szerepe van, Luther Mártont idézve kimondja, hogy a hit nem egyéb, mint „puszta imádság”. De azt gondolja, hogy „az imádság életének öntudatosítása is nyújt indításokat az Isten felé való törekvésre.”

*

Mátyás Ernő személyében a gondviselés nagy formátumú vezetőt adott a Sárospataki Református Kollégiumnak. Példátlan sokoldalúsága, igazi pedagógusi mivolta, tudományos felkészültsége, elhivatottsága, végtelen türelme, szeretete a diákok iránt, helyes történelmi látása, ésszerű gondolkodása, vasfegyelmű hazaszeretete mind azt bizonyítják, hogy nem véletlenül választhatták meg annyiszor újra meg újra igazgatónak és közigazgatónak. Szinte saját gyermekeként tekintett az intézményre. Figyelme a legapróbb fali repedések kijavításától, teljesen új épületek felépítésének a nyomon követésén át a feladatok számonkéréséig terjedt. Pedagógiája, a nemzetnevelés illeszkedett az ősi kollégium arculatába, és hatékonyan nevelte az értékes generációkat. Értette a kollégium szellemiségét és üzenetét, és tudta, milyen irányban fejlessze. A Bodrog-parti Athénban felújított és folyamatosan karban tartott épületek, rendezett parkok, korszerűen berendezett és felszerelt internátusok, s a magának mindig változatos és élvezetes programokat szervező diákság és a színvonalas tanári gárda vonzó alternatívát jelentett az akkor itt tanulni vágyóknak.

Geréb Zsolt gondolatait idézve: Mátyás Ernő azok közé tartozott, akik évtizedekre meghatározták az ősi kollégium arculatát mind szellemi, mind tárgyi értelemben.

Felhasznált irodalom

- Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Levéltára. Kii VI. 5. jelzet
- A Sárospataki Református Kollégium. Tanulmányok alapításának 450. évfordulójára. Szerk.: Barcza József. Református Sajtóosztály, Budapest, 1981.
- Benke György: Dr. Mátyás Ernő (1888–1950). In: Pataki tanáraink (1931–1952). Szerk.: Benke György – Pólos László – Szabó Csaba. For You Bt., Sárospatak, 2005.
- Dienes Dénes – Ugrai János: A Sárospataki Református Kollégium története. Hernád Kiadó, Sárospatak, 2013.
- Földy Krisztina Lilla: Felső-magyarországi tradíció. A sárospataki tanítóképző épülete mesélni kezd = Zempléni Múzsza, IV. évf. 4. szám, 2004. tél, 24. o.
- Geréb Zsolt: Mátyás Ernő erdélyi háttere. In: Mátyás Ernő emlékfüzet. Szerk.: Győri István. A Sárospataki Református Kollégium Teológiai Akadémiájának Kiadványai, 19. szám. Sárospatak, 2000.
- Győri István: Mátyás Ernő és Sárospatak. In: Mátyás Ernő emlékfüzet, i. m.
- Köddöbocz József: Tanítóképzés Sárospatakon. A kollégiumi és középfokú képzés négy évszázada. Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.
- Lenkeyné Semsey Klára: Dr. Mátyás Ernő professzor a tanítvány szemével. In: Mátyás Ernő emlékfüzet, i. m.
- Maller Sándor: Gróf Klebelsberg Kunó és a Sárospataki Református Főiskola. Az angol nyelv tanításának kezdetei Patakon. Sárospataki Református Kollégium Alapítvány, Sárospatak, 1998.
- Mátyás Ernő: A mai pataki teológusdiák arca. = Sárospataki Ifjúsági Közlöny. 50. évf. 1934/35. tavaszi szám.
- Mátyás Ernő: A Sárospataki Theológiai Akadémia sajátos élete és hivatása. In: Enyedi Emlékkönyv. Tiszáninneni Református Lelkészegyesület, Sárospatak, 1992.
- Mátyás Ernő: A várfal (Székelyföldvár). In: Görög Ferenc: A Szászvárosi Ref. Kún-Kollégium Emlékkönyve. Kolozsvár, 1925.
- Mátyás Ernő: Az imádság. In: Mátyás Ernő emlékfüzet, i. m.
- Mátyás Ernő: Lelkipásztorképzés a magyar falu számára. In: Mátyás Ernő emlékfüzet, i. m.
- Mátyás Ernő: Nemzetnevelés. = Sárospataki Református Lapok, XXVIII. évf. 1933. 38. szám.
- Mátyás Ernő: Sárospataki főiskolánk igazsága. = Sárospataki Református Lapok, XXVIII. évf. 1933. 20. szám.
- Mátyás Ernő: Teológia az ébredésben. In: Mátyás Ernő emlékfüzet, i. m.
- Mészáros István: Előszó – egy tanítvány emlékei... In: Mátyás Ernő emlékfüzet, i. m.
- Vadnai Zoltán: Dr. Mátyás Ernő és az egzisztencialista írásmagyarázat. In: Mátyás Ernő emlékfüzet, i. m.